

Elżbieta Wrocławska

Sprawozdanie z międzynarodowej konferencji nt. „Łużyczanie i inne mniejszości językowe, kulturowe i etniczne w Europie”, Warszawa 10-11 III 2011 r.

Acta Cassubiana 13, 478-483

2011

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Elżbieta Wrocławska

**Sprawozdanie z międzynarodowej konferencji
nt. „Łużycanie i inne mniejszości językowe,
kulturowe i etniczne w Europie”,**

Warszawa 10-11 III 2011 r.

Organizatorami konferencji były następujące instytucje naukowe z Polski i Niemiec: Instytut Sławistyki Zachodniej i Południowej Uniwersytetu Warszawskiego, Instytut Sławistyki Polskiej Akademii Nauk w Warszawie, Towarzystwo Naukowe Warszawskie, Serbski instytut z. t. Budyšin /Sorbisches Institut e.V. Bautzen, Institut za sorabistiku Lipšćanskeje uniwersity / Institut für Sorabistik. Universität Leipzig.

Na wstępie konferencji przedstawiciele wspomnianych instytucji wygłosili mowy powitalne, w których podkreślali potrzebę badań mniejszości współczesnej Europy i zwrócili uwagę na tradycje takich badań w Polsce.

Celem konferencji było kontynuowanie dyskusji nad kulturą i funkcjonowaniem mniejszości w Europie, zapoczątkowanej podczas konferencji „Europejskie mniejszości etniczne. Łużycanie jako mniejszość wzorcowa”, Warszawa 2007, której wyniki opublikowano w dwu kolejnych tomach „Zeszytów Łużyckich” (XLI/2007 i XLII/2008). Cykl konferencji rozpoczęty spotkaniem w 2007 r. związany jest z projektem badania *typu idealnego* mniejszości etnicznej (*typ idealny* to konstrukt abstrakcyjny, narzędzie badawcze często stosowane w socjologii), konstruowanego na podstawie funkcjonowania mniejszości łużyckiej w Niemczech – jako środowiska nazwanego przez niektórych badaczy „laboratorium spraw mniejszościowych”. Z propozycją takiego projektu pozwalającego na jego kontynuację na kolejnych konferencjach, wystąpiła Elżbieta Wrocławska, por. E. Wrocławska, *Łużycanie – laboratorium spraw mniejszościowych*, „Zeszyty Łużyckie”, XLI, s. 22-28.

Zorganizowana w 2011 roku konferencja „Łużycanie i inne mniejszości językowe, kulturowe i etniczne w Europie” pozwoliła na dokonanie przeglądu najnowszych badań dotyczących kultury i funkcjonowania mniejszości łużyckiej i innych wybranych mniejszości w Europie.

Podczas sesji plenarnej inauguracyjnej konferencję, po wprowadzającym referacie Elżbiety Wrocławskiej, przypominającym główne tezy projektu poświęconego badaniom *typu idealnego* mniejszości etnicznej, wygłoszone zostały dwa referaty przedstawiające na podstawie analizy tekstów całą paletę problemów wynikających z kontaktu języków mniejszości i języków przeważającej większości: Hanny Popowskiej-Taborskiej, *Staropolskie urzędy, tytuły i formy grzecznościowe w kaszubskim i dolnołużyckim przekładzie „Pana Tadeusza”* oraz Sonji Wölke, *Dotąd nieznana siedemnastowieczna górnołużycka agenda kościelna Martina Cichoriusa*.

Pozostałe referaty – autorów z Polski, Niemiec, a także z Białorusi, Chorwacji, Czech i Ukrainy – wygłoszono na sześciu sesjach odbywających się w dwu równoległych sekcjach. Mimo interdyscyplinarnego charakteru konferencji starano się w poszczególnych sesjach i sekcjach zachować bloki tematyczne paralelnie wygłaszanych referatów.

W sekcji I. panowały tematy o charakterze ogólnym lub teoretycznym, dotyczące teorii kultury i wpływów międzykulturowych, problematyki narodowościowej, tożsamości narodowej, edukacji, historii kultury i historii politycznej. Znalazły się tu referat Ewy Siatkowskiej, *Meandry kształtowania poczucia tożsamości narodowej Łużyczan*, w którym autorka przedstawiła wiele faktów wpływających na osłabienie poczucia wspólnoty wśród Łużyczan, mimo to Łużyczanie zachowali swoją tożsamość. Problem tożsamości grup mniejszościowych i odrębności kulturowych podjęło też szereg innych referentów: Natalia Niedźwiecka omówiła *Stosunek Łużyczan do ojczyzny w świetle badań socjologicznych*, na podstawie własnych badań empirycznych, opublikowanych w rozprawie doktorskiej. Między innymi badała funkcjonowanie pojęć „małej ojczyzny” i „dużej ojczyzny”. Zauważyła też, iż badane osoby identyfikowały się bądź jako Łużyczanie, bądź Górni Łużyczanie lub Dolni Łużyczanie. Nicole Dołowy-Rybińska w swym referacie podjęła temat *Jedna czy dwie kultury? Problemy i wyzwania dwukulturowych i dwujęzycznych mniejszości (Bretończycy i Łużyczanie)*. Autorka między innymi zastanawiała się, czy możliwe jest zachowanie różnic językowych i kulturowych wewnątrz mniejszości. Dotychczas głównie podnoszono problem relacji bretońsko-fancuskich i lużycko-niemieckich. Małgorzata Misiak wygłosiła referat na temat: *Tożsamość kulturowa Łemków. W kręgu badań nad mniejszościami etnolingwistycznymi w Europie*. Autorka zwróciła m.in. uwagę na wybitną rolę języka w zachowaniu kulturowo-etnicznej tożsamości Łemków. Kamilla Dolińska w referacie nt. *Ślązacy a krajobraz etniczno-narodowy Polski* przedstawiła argumenty za określaniem lub nieokreślaniem Ślązaków jako grupy (mniejszości) etnicznej – na podstawie własnych badań socjologicznych przeprowadzonych wśród osób, które zadeklarowały narodowość śląską w Spisie powszechnym w 2005 r. Rafał Leszczyński, badacz polsko-łużyckich kontaktów kulturalnych, tym razem przedstawił temat *Z mowy polskiej do serbskiej. Polska inspiracja do kultu cyrylometodejskiego na Łużycach Górnych*. Jako słabo znaną w Polsce sytuację

etniczną i kulturową Basków ukazała Katarzyna Mirgos w wystąpieniu nt. *Baskowie – lud z Atlantydy*. Związek poczucia odrębności etnicznej i sytuacji ekonomicznej określonej społeczności podjęła w swoim wykładzie Ines Kellerowa: *Etniski versus ekonomiski diskurs. Rewitalizacija serbskeje narodneje drasty w Rogowje w boju přećiwu wotbagrowanju*. Problem znaków tożsamości we współczesnej muzyce popularnej Łużyczan przedstawiła Teresa Nowak w prezentowanej pracy: *Łużycka muzyka popularna – dawniej i dziś*.

Szereg referatów w sekcji 1. poświęconych było edukacji, metodologii w nauczaniu języka i kultury mniejszościowej i jej rezultatom. Tekst Tadeusza Lewaszewicza, *Łużycanie i inne mniejszości narodowe w Europie wobec problemu koniecznej dwujęzyczności i trójjęzyczności (język mniejszości – język państwowy – język angielski)* zwrócił uwagę na niebezpieczeństwo, jakie niesie za sobą konieczność dobrej znajomości trzech języków wśród uczniów szkół mniejszościowych. Ten wymóg jest nie do pokonania dla części dzieci mniej zdolnych do nauki języków. Dlatego w szkołach mniejszościowych należy kłaść nacisk na dobre opanowanie języka większości i angielskiego, natomiast nauczanie języka mniejszości w szkole powinno się, zdaniem autora, odbywać w mniejszym zakresie.

Zupełnie inne podejście do nauki w szkołach mniejszościowych charakteryzuje autorów zaangażowanych w prace nad wdrażaniem programu „Witaj” na Łużycach, polegającego na nauczaniu w pełnej dwujęzyczności i dwukulturowości – łużyckiej i niemieckiej – od przedszkola do końca szkoły. O stosowanej tam metodzie immersji mówiła Jadwiga Kaulfürstowa w wystąpieniu *Imersiwne serbskorěčne kublanje w pěstowarnjach Hornjeje a Delnjeje Łužicy*. Maria Elikowska-Winklerowa w referacie *Szkola Języka i Kultury Dolnołużyckiej* przedstawiła różnorodną działalność dydaktyczną kierowanej przez siebie szkoły dla dorosłych w Chociebużu.

Wśród referatów poświęconych problemom edukacji wygłoszono też dwa dotyczące sorabistyki uniwersyteckiej w Lipsku i we Lwowie. Emilia Deutsch przedstawiła: *Wkład stypendystów sorabistyki lipskiej w rozwój tej dziedziny*, a Ludmila Vasil’eva omówiła prace sorabistyczne opublikowane w Uniwersytecie Lwowskim w XXI wieku.

Jedna z sesji sekcji 1. była poświęcona polityce mniejszościowej w Niemczech i w krajach sąsiednich oraz działalności politycznej Łużyczan. Autorzy z Łużyc i z Polski wygłosili następujące referaty: Ludwig Elle, *Porównanie polityki wobec mniejszości w państwach: Republice Federalnej Niemiec, Rzeczypospolitej Polskiej i Republice Czeskiej*; Dietrich Scholze, *Równouprawnienie Serbołużyczan w Saksonii*; Jakub Sokół, *Współczesna myśl o autonomii politycznej Serbów Łużyckich*; Małgorzata Mieczkowska, *Uwarunkowania i rozwój akcji protestu wśród Serbołużyczan*.

Tematyka historyczna, której była poświęcona także jedna z sesji, ogniskowała się wokół problemów z nieodległej przeszłości, dotyczących kontaktów łużycko-czeskich, łużycko-polskich i niemieckich. Autorzy z Czech, Polski i Niemiec

wygosili następujące referaty: Petr Kaleta, *Adolf Černý a jeho zájem o malé slovanské národy a etnika*, Piotr Pałys, *Jurij Cyž jako Sekretarz Serbołużyckiej Rady Narodowej w latach 1945–1947*, Krzysztof Stecki, *Łużyckie nieśmiertelniki. Wojskowe znaki tożsamości z terenu Łużyc*, Markus Nowak, *Serbołużycanie w kontekście debaty o Ziemiach Odzyskanych*.

W sekcji 2. przeważały referaty językoznawcze i socjolingwistyczne, dotyczące tworzenia języków literackich, normy i normalizacji języków mniejszościowych, omawiające badania semantyki leksykalnej o charakterze symbolicznym i wartościującym na materiale komputerowych korpusów leksykalnych. Marek Cybulski w referacie nt. *Normalizacja języka kaszubskiego w przygotowywanym nowym wydaniu dramatów Jana Karnowskiego*, na podstawie prac nad tekstem Jana Karnowskiego przedstawił szerszy problem, wiążący się z dostosowywaniem starszych tekstów autorów kaszubskich do współczesnej normy kaszubskiego języka literackiego. Taka językowa redakcja tekstów wspomaga nauczanie literackiej odmiany kaszubszczyzny w szkołach. Ewa Rogowska-Cybulska zaprezentowała pracę nt. *Rola turystyki w rozwoju poliwalencji gatunkowej kaszubszczyzny*. Również w tym wypadku chodziło o kaszubszczyznę literacką. Autorka nie tylko zwróciła uwagę na ważny problem kulturowy, ale także na metodę jego socjolingwistycznego opisu.

Bożena Itoya w swoim referacie *Wokół normatywności słowników górnołużyckich* przedstawiła część własnych badań dotyczących problemu normatywności słowników górnołużyckich w odniesieniu do metodologii stosowanej w zakresie kodyfikacji w języku polskim, czeskim i górnołużyckim. Renata Bura w wystąpieniu nt. „*Łużiski serbski słownik*” K.B. Pfuła jako słownik odrodzeniowy przedstawiła porównanie metodologii i sposobu doboru leksyki do tegoż słownika z wydanym w latach 1834–1839 słownikiem Josefa Jungmanna (*Slovník česko-německý*).

Pozostałe referaty najczęściej dotyczyły języka i kultury lub języka i tożsamości, może tu też należy wspomnieć temat opracowany przez Małgorzatę Milewską-Stawiany, *Repartycja sufiksów deminutywnych -k i -ik w języku górnołużyckim*, gdyż jest to kolejny fragment większej pracy autorki o tej części słowotwórstwa górnołużyckiego, która zachowała swój słowiański charakter i która nie znajdowała się dotychczas w kręgu szczegółowych zainteresowań autorów prac językoznawczych. M. Milewska-Stawiany wykorzystwała w prezentowanej pracy m.in. materiały z powstającego górnołużyckiego komputerowego korpusu leksykalnego. Materiały z korpusów leksykalnych były wykorzystywane także przy opracowaniu innych referatów. Dwa kolejne tematy z zakresu języka i kultury oparte były na oryginalnych założeniach metodologicznych. Milena Hebal-Jezierska w wystąpieniu nt. *Wizerunki kolokacyjne mniejszości romskiej w języku czeskim i słowackim* wykorzystwała korpusy języka czeskiego i słowackiego. Interesujący językowy korpus komputerowy tworzą Danuta Roszko i Roman Roszko. Posłużyli się nim w swoim referacie nt. „*Najcenniejsze*” słowa litewskiej mniej-

szości narodowej w Polsce. *Eksperymentalny korpus litewskiej gwary puńskiej w Polsce.*

Znaczeniem rozmaitych elementów systemu językowego w podtrzymywaniu bądź rewitalizacji symbolicznej roli języka mniejszości zajęły się autorki referatów o języku walijskim: Karolina Rosiak, *Użycie deminutywów w kontekście procesu rewitalizacji współczesnego języka walijskiego*, oraz Katarzyna Jędrzejewska-Pyszczak, *Przezwiska jako wyznacznik walijskiej tożsamości*. Podobnym wyznacznikiem tożsamości mogą być imiona. Magdalena Ziółkowska przedstawiła referat nt. *Imiona staroobrzędowców mieszkających w Polsce jako źródło informacji o zmianach zachodzących w grupie*.

Oceną zmian w języku staroobrzędowców zajęli się w swych wystąpieniach: Dorota Paško, *Dynamika zmian w rosyjskiej gwarze staroobrzędowców w ośrodku suwalsko-augustowskim* oraz Michał Głuszkowski, *Czy gwara staroobrzędowców regionu suwalsko-augustowskiego jest wciąż rosyjska?*

W przedstawionych podczas konferencji socjolingwistycznych i socjologicznych pracach na temat grup mniejszościowych, obok warunków ich funkcjonowania uwzględniano rolę i stan języka badanych grup i na odwrót, prace na temat języków mniejszości zawierały uwagi na temat warunków ich funkcjonowania. Cztery następujące referaty dotyczyły Polonii w Wilnie, na Ukrainie, w Chorwacji i w Bośni: Ines Steger, *Polska mniejszość w Wilnie – język a tożsamość (na przykładzie badań wśród 142 osób z trzech pokoleń)*, Oksana Zakhutska, *Polska mniejszość na Ukrainie. Przynależność stanowa i jej przejawy w języku*, Barbara Kryżan-Stanojević, *Język polskiej mniejszości narodowej wobec innych języków mniejszościowych w Chorwacji*, Helena Krasowska, *Sytuacja socjolingwistyczna górali bukowińskich w Celinowacu (Bośnia i Hercegowina)*.

Część referatów dotyczyła roli Kościoła i religii w kształtowaniu języka i świadomości narodowej: Werner Měškank, *Wina – zasłużby – skomuženja. Ewangeliska cerkwja w serbskiej Dolnej Łużyce*, Madlena Norberg, *Projekt „Dolnoserbske perikopy”*, Jadwiga Zieniukowa (Warszawa), *Z badań nad językiem tekstów religijnych Dolnolużyczan*, Яўгенія Волкава, *Поліканфесійнасць і праблемы рэлігійнай тэрміналогіі на прыкладзе Беларусі і Лужыцы (Wielowyznaniowość i problemy terminologii religijnej na przykładzie Białorusi i Łużyc)*. Analiza tekstów religijnych Tatarów była przedmiotem badań Iwony Radziszewskiej, przedstawionych w referacie: *Tatarzy Wielkiego Księstwa Litewskiego. Kultura i religia na podstawie tatarskich manuskryptów religijnych*.

Jedna z sesji konferencji była poświęcona tematyce literackiej. Przedstawiono tam nowe interpretacje zagadnień z zakresu teorii literatur mniejszościowych oraz roli literatury w kształtowaniu tożsamości etnicznej/narodowej. Zaprezentowano następujące tematy: Daniel Kalinowski, *Literatura kaszubska w perspektywie postkolonialnej*, Adela Kuik-Kalinowska, *W stronę kaszubskiej tożsamości kulturowej*. *Sonety Stefana Bieszka*, Konrad Włodarz, *Retoryka wybranych dzieł literatury łużyckiej XX wieku jako probierz transformacji tożsamościowej dyskursu*

narodowego w perspektywie analizy motywu drogi, Tomasz Derlatka, O potrzebie uwzględniania w programach studiów slawistycznych literatury kaszubskiej i serbołużyckiej.

W podsumowaniu, na zakończeniu obrad podkreślono, że konferencja pozwoliła na przedstawienie najnowszych – i jak się okazało licznych – badań dotyczących spraw mniejszościowych w różnych ośrodkach w Polsce i za granicą, na swobodną wymianę doświadczeń i dyskusję dotyczącą istotnych problemów związanych z funkcjonowaniem mniejszości europejskich. Żywo dyskutowano nie tylko podczas obrad, ale też podczas wspólnej kolacji i przy kawie w przerwach obrad. Wygłoszono 53 referaty, a w dyskusjach po referatach prowadzący obrady zanotowali blisko 70 dyskutantów. Konferencja ukazała wieloaspektowość i interdyscyplinarność problematyki mniejszościowej podejmowanej w badaniach naukowych w wielu ośrodkach w Polsce i za granicą. Referenci reprezentowali instytucje i uniwersytety w Polsce w: Gdańsku, Gnieźnie, Katowicach, Krakowie, Łodzi, Opolu, Poznaniu, Słupsku, Szczecinie, Poznaniu, Toruniu, Wrocławiu i Warszawie oraz za granicą, placówki naukowe w: Berlinie, Budziszynie, Chociebużu, Lipsku, Lwowie, Mińsku, Pradze, Zagrzebiu.

Wygłoszone referaty mają istotne znaczenie dla badań *typu idealnego* mniejszości etnicznej. Z jednej strony europejskie mniejszości kulturowe i etniczne funkcjonują w różnym otoczeniu i ich funkcjonowanie zależy od uwarunkowań politycznych, kulturowych czy ekonomicznych, z drugiej jednak strony można odnaleźć podobieństwa w sposobie pielęgnowania odrębności wobec otaczającej większości lub w poszukiwaniu sposobu współżycia z większością.

Należy podkreślić, że mimo dużego zróżnicowania tematów podejmowanych na konferencji, liczbą i zawartymi wartościami poznawczymi, jak też zróżnicowaniem problemowym wyróżniały się referaty sorabistyczne i kaszubistyczne, które okazały się też bardzo atrakcyjne dla słuchaczy.

Artykuły opracowane na podstawie referatów konferencji zostaną opublikowane w dwu kolejnych tomach – XLV/2011 i XLVI/2012 – czasopisma „Zeszyty Łużyckie”.